

Prof. dr hab. Władysława Bryła

Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa

Uniwersytet Marii Curie - Skłodowskiej W Lublinie

Recenzja

dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego **dr Pauliny Michalskiej-Góreckiej** w związku z wszczęciem postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo, wykonana na podstawie Uchwały Rady Naukowej Dyscyplin Językoznawstwa i Literaturoznawstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza z 30 czerwca 2022 roku.

Sylwetka Habilitantki

Dr Paulina Michalska Górecka studia polonistyczne ukończyła na UAM w 2007 roku i uzyskała stopień magistra filologii polskiej na podstawie pracy pt. *Wielkopolskie regionalizmy w Archelli Jana Dekana*, (wyd. w 1643 roku w Lesznie) napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Alicji Pihan – Kijasowej, zrecenzowanej przez prof. dr. hab. Andrzeja Sieradzkiego.

W 2012 roku obroniła pracę doktorską pt. *Status staropolskich oboczności wyrazowych w polszczyźnie doby średniopolskiej*, której promotorem była prof. dr hab. Alicja Pihan – Kijasowa, recenzentami: prof. dr hab. Józef Kość z UMCS i prof. dr hab. Bogdan Walczak z UAM. W 2013 roku opublikowała tę dysertację w Wydawnictwie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Swoje wykształcenie polonistyczne Habilitantka rozszerzyła na studiach podyplomowych Nauczanie Języka Polskiego jako Obcego (UAM).

W 2012 roku podjęła pracę na stanowisku adiunkta w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe, spełniające wymogi ustawowe *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym*, dr **Paulina Michalska -Górecka** wskazała monografię

autorską pt. *Mincerianie. rakowianie, tropiści. Nazwy sekwatywne w polszczyźnie XVI wieku* wydaną w 2021 roku w Poznaniu przez Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, którą do druku opiniowały: dr hab. prof. UMK i Joanna Kulwicka – Kamińska i dr hab. prof. ChAT Kalina Wojciechowska.

Zanim omówię niewątpliwe walory dysertacji chciałabym się odnieść do tytułu. Jego egzotyczne brzmienie z pewnością pełni funkcję identyfikacyjną i może przyciągać uwagę odbiorcy jednak, niestety, nie zapowiada treści monografii, co dla prac naukowych jest ważne, szczególnie w dobie ogromnej ich liczby, które współczesny badacz musi mieć na uwadze. Moim zdaniem wystarczyłoby dodać jedno słowo w podtytule i w wersji: *Nazwy sekwatywne (róźnowierców) w polszczyźnie XVI wieku* stałby się on zrozumiały (nb. objaśnienie terminu *nazwy sekwatywne* jest dopiero na 17 stronie).

Wskazana praca Habilitantki jest obszerną (322 strony) monografią wpisującą się w nurt leksykalno-kulturowych badań diachronicznych. Składa się z *Wprowadzenia*, trzech rozdziałów, *Bibliografii*, *Spisu tabel i Indeksu*. W części pierwszej zatytułowanej *Ustalenia teoretyczne* autorka omawia cel i metodologię własnych badań, podstawę materiałową pracy, a rozdział zamykają dwie tabele syntetyzujące zgromadzony materiał. W części drugiej zatytułowanej *Nazwy sekwatywne związane z reformacją* analizuje zgromadzoną leksykę, podkreślając jej podział na nazwy bezpośrednio związane z reformacją i te związane pośrednio. Trzecia część monografii *Podsumowanie* ujmuje wiele aspektów, które zdaniem autorki, zasługują na odnotowanie.

Monografia ma układ systematyczny z zastosowaniem numeracji cyfrowej wielorzędowej. Opiswane problemy wyeksponowano w oddzielnych punktach i podpunktach logicznie ułożonych. Tytuły wewnętrzne zostały jasno sformułowane. Pod względem kompozycyjnym monografia jest logiczna a jej układ dobrze umotywowany przyjętą w pracy metodologią

Materiał badawczy Habilitantka wyekscerpowwała ze *Słownika polszczyzny XVI wieku* i dwu antyreformacyjnych anonimowych informatorów wyznaniowych z 1561 roku. Ten podstawowy zespół źródeł uzupełniła o teksty, które na potrzeby SXVI nie zostały uwzględnione w całości a zawierają interesujące leksemy lub ich kolejne użycia (spis tekstów pomocniczych znajduje się na str. 293 – 296). Zbiór nazw wyznawców, zwolenników religii i sekt wyekscerpowanych z SXVI liczy 374 leksemy, w tym 324 nazwy identyfikujące i 50 nazw ogólnych. Z analizowanych katolickich antyreformacyjnych informatorów badaczka

wypisała 130 nazw, z czego 30 nie odnotowuje SXVI. Zgromadzone nazwy sekwatywne z SXVI prezentuje w *Tabeli nr 1*. Tabelaryczny sposób segregowania leksyki umożliwił równoczesne, zarówno jakościowe jak i ilościowe jej przedstawienie odbiorcy, który może zorientować się w ich różnorodności fonetyczno-morfologicznej i genetyczno- historycznej. W Tabeli nr 2 zamieściła słownictwo z broszur antyreformacyjnych uporządkowane ze względu na jego genezę: utworzone od antroponimu, toponimu, cechy charakterystycznej danego odłamu religijnego. W tym miejscu nasuwa się drobna, dyskusyjna uwaga dotycząca kompozycji tego rozdziału: skoro w części II znalazła się geneza nazw z SXVI, to może Tabelę nr 2 też należało tam zamieścić, np. przed rozdziałem 4. Zebrany materiał został poddany dalszej analizie w drugiej części monografii.

Habilitantka wyznaczyła sobie ambitny **cel** pracy: ustalenie zasobu i przeanalizowanie pod kątem językowym (znaczenie, etymologia, ekstensja) i kulturowym nazw wyznawców i zwolenników religii i sekt w XVI wieku, w okresie reformacji. „Książka ma na celu odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu tak znaczne zróżnicowanie konfesyjne Rzeczypospolitej XVI wieku zostało odzwierciedlone w nazwach wyznawców funkcjonujących w polszczyźnie tego okresu” (s. 18) i na ile są to rzeczywiste nazwy oddające zróżnicowanie religijne a na ile warianty bądź synonimy. Autorka podkreśliła, że mimo istnienia opracowań szczegółowych nie ma całościowego badania leksyki sekwatywnej *in statu nascendi*, więc jej praca wypełnia tę lukę. Analizowana bowiem w dotychczasowych badaniach leksyka obejmowała albo jedno wyznanie, albo język polemik religijnych i była ekscerpowana zazwyczaj z mniejszego kanonu źródeł. Całościowe opracowanie specjalistycznej leksyki religijnej doby reformacji, do jakiego pretenduje opiniowana monografia, wpisuje się nurt obserwacji kształtowania się słownictwa specjalistycznego w różnych dziedzinach życia doby średniopolskiej.

O zastosowanej **metodologii** autorka wypowiada się następująco: „praca wpisuje się w założenia semantyki leksykalnej, niemożliwe staje się wybranie jednej drogi badawczej. Wykorzystuję więc założenia dwóch odmiennych paradygmatów: weryfikacjonistycznego i postmodernistycznego, przekładających się na dwa najważniejsze nurty w językoznawstwie XX wieku – strukturalistyczny i kognitywny, rozumiany jako część lingwistyki antropologicznej [...]. Ze strukturalizmu zaczerpnęłam elementy teorii pól leksykalno-semantycznych, takie jak uporządkowanie materiału pokazujące zależności semantyczne w obrębie danego pola oparte na synonimii, antonimii (a właściwie sprzeczności), rzadziej hiperonimii, hiponimii i innych” (s. 26-27). Autorka pracy zastrzega, że „analizowana grupa wyrazów nie tworzy pełnego pola. Za jego centrum można uznać nazwy o charakterze

identyfikującym, za obrzeża zaś nazwy o charakterze nieidentyfikującym” (27). Z kognitywizmu Habilitantka zaczerpnęła pojęcie profilowania, które analizuje w trzeciej części monografii. Te deklaracje metodologiczne oceniam jako trafne w świetle ich aplikacji w części analitycznej opiniowanej pracy.

Rozdział drugi, analityczny jest rodzajem słownika wyrazów z hasłami w M. lp. zaczerpniętymi z SXVI, lub w przypadku jego braku, utworzonymi przez autorkę. W przedstawianym haśle znajdują się: definicja strukturalna (ze wskazaniem podstawy leksykalnej), znaczenie realne, ekstensja tekstowa, frekwencja oraz pierwsze zapisy w tekstach XVI wieku. Materiał został pogrupowany według dwu krzyżujących się kryteriów: 1. bezpośredniego i pośredniego związku reformacją; 2. etymologii (a właściwie wskazania wyrazu podstawowego analizowanej formacji), co umożliwiło wydzielenie nazw utworzonych od antroponimu, toponimu, cechy wyróżniającej daną religię /odłām. Habilitantka uwzględniła warianty fonetyczne, morfologiczne, semantyczne; odnotowuje nieliczne formy rodzaju żeńskiego. Opracowywanie haseł było trudne ze względu na niejednolity zasób poświadczeń w zgromadzonym materiale i dlatego z uznaniem należy podkreślić dużą kompetencję filologiczną badaczki, która potrafiła poklasyfikować materiał mimo konieczności operowania wieloma faktami szczegółowymi i krzyżującymi się wzajemnie kryteriami klasyfikowania (semantycznym chronologicznym, frekwencyjnym i częstym brakiem wyrazistości funkcji analizowanych wyrazów) Redagowanie haseł słownikowych wyrazów wymaga dyscypliny intelektualnej, umiejętności syntetyzowania i werbalizowania materiału, co znakomicie zrealizowała pani Doktor.

Trzecia część pracy nazwana *Podsumowanie* to w istocie kolejny etap analizy diachronicznej: przedstawienie omawianej leksyki w kolejnych dziesięcioleciach XVI wieku. Taki sposób opracowania materiału pozwolił na ustalenie ważnych dat i prac wpływających na powiększanie zasobu słownictwa (m.in. dialogi Kromera w połowie wieku, twórczość jezuitów Wujka i Skargi pod koniec stulecia). Habilitantka wskazuje też na dużą świadomość językową religijnych dyskutantów w zakresie tworzenia i funkcjonowania nazw, współistnienia wariantów leksykalnych. W paragrafie 7 tego rozdziału znalazły się jej ustalenia dotyczące profilowania. Autorka stwierdziła, „że konceptualizacja pojęcia pozwala na wyodrębnienie trzech profili, a zatem postrzeganie poszczególnych ugrupowań odbywało się przez pryzmat: a) twórcy lub przywódcy, ewentualnie teologa szczególnie zasłużonego dla danego odłamu; b) miejsca, z którym wiązało się wydarzenie ważne dla danej doktryny; c) cechy charakterystycznej związanej m. in. z dogmatem, regułą, obrzędem, zwyczajem czy też

atrybutem. Tworzą one centrum, peryferie to nazwy nieidentyfikujące, ukazujące stosunek do innych religii” (s. 286).

Warto zauważyć, że na postawione we *Wstępie* pytania o specyfikę nazw sekwatywnych Autorka monografii udzieliła wyczerpujących odpowiedzi. Napisała znakomitą pracę, która wymaga uważnego studiowania, gdyż nie tylko analizy, ale i materiał badawczy jest wysoce interesujący. Szczegółowe lokalizacje chronologiczno-geograficzne przynoszą też informacje o typie tekstów, w których nazwa funkcjonuje. Jestem przekonana, że omawiana tutaj monografia wejdzie do kanonu dzieł i lektur z zakresu historii języka.

Z wielkim uznaniem odnotowuję staranność edytorską tekstu: konsekwentne stosowanie wyróżnień graficznych czcionkami różnego kroju i wielkości, zapisy przykładów w pisowni staropolskiej i zmodernizowanej, układ przypisów i skrótów. Wiedza zaprezentowana w monografii jest dobrze skorelowana z dotychczasowym stanem wiedzy, co odzwierciedla zamieszczona obszerna bibliografia obejmująca prace z wielu dziedzin humanistyki.

We wskazanej jako osiągnięcie habilitacyjne monografii dr P. Michalska - Górecka prezentuje **nową wiedzę** o funkcjonowaniu nazw wyznawców i zwolenników religii w polszczyźnie XVI wieku, a tym samym jej badania ukazują nierozpoznane dotąd obszary i kierunki zmian leksykalno-semantycznych języka polskiego.

Omawianą wyżej monografię poprzedziły szczegółowe studia nad nazwami sekwatywnymi. Walorem tych badań jest nie tylko dokumentowanie i rejestr interesujących leksemów, ale umiejętność włączenia ich w nurty rozwojowe języka w XVI wieku, w którym one powstawały. Badała także ich utrwalenie w polszczyźnie, obserwując obecność omawianych nazw w leksykonie Lindego (2020) i Słowniku tzw. wileńskim. Wyniki tych badań dokumentują m.in. artykuły:

Od ewangelika do protestanta (2016); *Co się stało z konfesyjonistą* (2018); *Nazwy wyznawców islamu w polszczyźnie XVI wieku* (2019); *Dwa antyreformacyjne informatory wyznaniowe – perspektywy badawcze* (2001) i inne, które są wymienione w bibliografii Habilitantki. Warto podkreślić, iż opublikowana monografia nie zamyka badań nad słownictwem religijnym XVI wieku. Ambitne plany, które zapowiada Habilitantka mają objąć funkcjonowanie leksyki związanej z reformacją w innych językach (francuskim i czeskim) i zainicjować współpracę z innymi ośrodkami naukowymi.

Wszystkie prace Habilitantki, i monografia, i artykuły, są erudycyjne, przy czym potrafi ona operować zarówno materiałem własnym, jak i odwoływać się do trafnie dobranej literatury przedmiotu. Przedstawiona jako „osiągnięcie naukowe” monografia, jak i cykl powiązanych z nią tematycznie artykułów to prace poprawne i staranne pod względem językowym, z umiejętnym zastosowaniem terminologii językoznawczej. Mimo odległości czasowej analizowanego materiału, książkę „czyta się dobrze” ze względu na klarowność wykładu. Omawiany cykl prac zasługuje na ocenę pozytywną i spełnia wymogi dorobku wymaganego dla uzyskania stopnia doktora habilitowanego.

Do opracowania książki habilitacyjnej p. doktor przygotowywała się już od magisterium, kiedy to pod wnikliwym okiem swej promotorki pani prof. hab. Alicji Pihan – Kijasowej uczyła się „czytać” i rozumieć teksty dawne i analizować różne zjawiska wariantywne obecne w języku doby średniopolskiej. Bardzo ważnym etapem kształcenia warsztatu badawczego jest **mobilność naukowa**, podczas której młody człowiek ma możliwość poznawania kartotek słownikowych, wymiany myśli i obserwowanie pracy innych uczonych. Habilitantka poznała pracę leksykografów w pracowniach *Słownika polszczyzny XVI wieku* i *Słownika języka polskiego XVII i I. połowy XVIII wieku* podczas kwerend materiałowych warsztatów prowadzonych przez P. T. pracowników pracowni. Ostatnio na Uniwersytecie Cyryla i Metodego w Skopju realizowała grant mobilnościowy w ramach programu Erasmus.

Po doktoracie, nawiązując do metodologii I. Bajerowej skupiła się na procesach normalizacji języka, które mają uwarunkowania regionalne bowiem drugim nurtem badań Habilitantki stała się dialektologia historyczna. Przedmiotem jej szczegółowych zainteresowań było zjawisko wariacji językowej opisane w kilku artykułach: *Status staropolskich oboczności wyrazowych w polszczyźnie doby średniopolskiej*; *Uwagi o przebiegu XVI – wiecznych procesów normalizacyjnych na przykładzie oboczności albo || abo* (2015); *Wygasanie oboczności leksykalnych w polszczyźnie XVI wieku. Oboczność jenze || który* (2015); *Wygasanie oboczności leksykalnych stryj || stryk oraz wuj || uj w dobie średniopolskiej* (2018). Badaczka zajmowała się nie tylko dynamiką zjawisk normalizacyjnych, ale i terminologią z tego zakresu, definiowała znaczenie i funkcjonowanie takich terminów jak: „dialektyzm”, „regionalizm”, „gwara”. Prace P. Michalskiej – Góreckiej kończą się przekonującymi wnioskami, dobrze udokumentowanymi, tym bardziej, że umie wykorzystywać dane ilościowe jako argumenty w analizie jakościowej.

Działalność organizacyjna i aktywność konferencyjna

Pani Paulina Michalska-Górecka jest aktywną organizatorką i uczestniczką życia naukowego, szczególnie na macierzystej uczelni o utrwalonych tradycjach historycznojęzykowych i dialektologicznych. Od czterech lat pełni odpowiedzialną funkcję sekretarza językoznawczej serii czasopisma „Poznańskie Studia Polonistyczne”; w latach 2012 – 2021 była redaktorem naczelnym czasopisma „Kwartalnik Językoznawczy”; sekretarzem konferencji: *500 lat Reformacji* organizowanej przez Zakład Lingwistyki Antropologicznej UAM w 2017 roku. Aktywnie współpracuje z kolegami z Wydziału przy organizowaniu cyklicznych konferencji (2014, 2016, 2018, 2020) zatytułowanych *Język w regionie, region w języku*, skupiających referentów z wielu środowisk akademickich. Cztery wydane tomy pokonferencyjne cieszą się dużym zainteresowaniem językoznawców.

Habilitantka uczestniczyła jako referentka w wielu konferencjach naukowych w Poznaniu i poza macierzystą uczelnią. Na konferencjach zagranicznych występowała w Płowdiw (Bułgaria) i we Lwowie. W kraju brała czynny udział w sympozjach i konferencjach w Gnieźnie, Gorzowie Wielkopolskim, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Szczecinie, Toruniu, Warszawie.

Działalność dydaktyczna i popularyzatorska

Do działalności dydaktycznej. Paulina Michalska – Górecka przygotowywała się na studiach polonistycznych na UAM; ukończyła też *Studia Podyplomowe Nauczanie Języka Polskiego jako Obcego* (UAM); uczestniczyła w debatach dydaktycznych w Katowicach i Toruniu i w zespołach opracowujących program nauczania dla kierunku filologia polska jako obca (studia magisterskie).

Jako nauczyciel akademicki prowadziła różne zajęcia obowiązkowe i fakultatywne dla studentów polonistyki studiujących stacjonarnie i niestacjonarnie, Polaków i cudzoziemców. Pod względem formy były to wykłady, konwersatoria, ćwiczenia i seminaria.

Zakres tych zajęć obejmował polszczyznę współczesną (problemy normy i sprawności językowej) i polszczyznę historyczną w różnym wymiarze.

O jej doświadczeniu dydaktycznym świadczy także prowadzenie zajęć w Instytucie Filmu (UAM) i na Wydziale Pedagogiczno – Artystycznym w Kaliszu. Wykładała też na studiach podyplomowych.

Swoją wiedzę dialektologiczną upowszechniała na zajęciach traktujących o pograniczach językowo – kulturowych różnych regionów, m.in.: Kaszub, Wielkopolski, Śląska Górnego, Cieszyńskiego), Łużyc, Pomorza. Zajęcia te mają charakter teoretyczny i praktyczny (wycieczka do wybranego regionu). Habilitantka była promotorem pomocniczym w jednym przewodzie doktorskim i promotorką kilku prac licencjackich.

Zdobytą wiedzę historycznojęzykową i dialektologiczną Habilitantka upowszechniała współpracując (w latach 2014 – 2018) ze szkolnymi klasami akademickimi w Wielkopolsce, w których prowadziła wykłady i warsztaty

Konkluzja recenzji

Przedstawiona wyżej ocena dorobku naukowego, w tym wskazanej jako osiągnięcie habilitacyjne monografii *Muncerianie, rakowianie, tropiści. Nazwy sekwatywne w polszczyźnie XVI wieku* prowadzi do wniosku, że dzieło to jest oryginalne, wieloaspektowe, wykonane starannie i wnosi istotny wkład w rozwój dyscypliny językoznawstwo. Habilitantka dba o poszerzanie własnej wiedzy, zna literaturę i terminologię naukową, podejmuje współpracę z innymi ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą. co dobrze rokuje na jej przyszłą aktywność naukową. Udowodniła też, że jest doświadczonym dydaktykiem akademickim i popularyzatorem wiedzy językoznawczej w różnych środowiskach.

Na podstawie powyższego stwierdzam, że Pani dr Paulina Michalska- Górecka spełnia ustawowe wymagania art. 16. ust. 2 pkt. 1. Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595) (wraz z późniejszymi zmianami), w brzmieniu ustalonym Ustawą z dn. 18 marca 2011 r. (Dz. U. 2011, nr 84, poz. 455) oraz Rozporządzeniem Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego z dn. 22 września 2011 roku. W związku z tym **Jej wniosek o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo zdecydowanie popieram .**

Lublin, 10 października 2022.

Prof. dr hab. Władysława Bryła